

Леся Колток, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МІСЦЕ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У СТРУКТУРІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”

У статті розглядаються питання інтеграції предметів у початковій школі та важливість встановлення міжпредметних зв'язків. Такий підхід відповідає сучасним освітнім стандартам та підходам до організації освітнього процесу у початковій школі і сприяє розвитку цілісного усвідомлення світу, формуванню навичок критичного мислення, підвищенню ефективності навчання молодших школярів. Акцентується увага на значенні природничої освітньої галузі у структурі інтегрованого курсу “Я досліджую світ”; аналізуються основні принципи інтеграції що ґрунтуються на пізнанні навколишнього світу.

Ключові слова: інтеграція предметів; міжпредметні зв'язки; початкова школа; освітній процес; критичне мислення; розвиток особистості; Державний стандарт початкової освіти; природнича освітня галузь; інтегрований курс “Я досліджую світ”; принципи інтеграції.

Лит. 6.

Lesia Koltok, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy and Methods of the Primary Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE PLACE OF THE NATURAL EDUCATIONAL BRANCH IN THE STRUCTURE OF THE INTEGRATED COURSE “I EXPLORE THE WORLD”

The article considers the issues of integrating subjects in primary school and the importance of establishing intersubject connections. An integrated approach to learning meets modern educational standards and approaches to organizing the educational process in primary school and contributes to the development of a holistic awareness of the world, the formation of critical thinking skills and increasing the effectiveness of teaching younger schoolchildren. The emphasis is on the importance of the natural science educational branch in the structure of the integrated course “I explore the world”, since nature helps to reveal the child's potential and develop his ability to independently study the world around him. The author proves that integrated learning of subjects in primary school is the most effective. This is due to the fact that younger schoolchildren perceive the world around them holistically, and for them, there are no boundaries between subjects. The article emphasizes that the integration of different subjects by teachers helps children perceive learning as a holistic process, and not as a set of disparate facts. This is especially important for younger schoolchildren who do not yet know how to structure information and have difficulties with its systematization. It is substantiated that the integration of subjects helps children develop critical thinking skills, the ability to analyze information and find connections between different parts of knowledge. The article analyzes the basic principles of integration based on the knowledge of the surrounding world. It is proven that the integration of subjects is an important element of the modern system of primary education, and the use of interdisciplinary connections makes the learning process more interesting and exciting, stimulates the cognitive activity of students and promotes comprehensive development in accordance with modern educational standards. This approach allows each student to feel successful and develop strengths in educational activities.

Keywords: integration of subjects; interdisciplinary connections; elementary school; educational process; critical thinking; personality development; State Standard of Primary Education; natural science educational branch; integrated course “I explore the world”; principles of integration.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимагає від освіти навчання та виховання активної особистості з розвиненими м'якими навичками. У Державному стандарті початкової освіти особливе місце відводиться інтегрованому підходу до організації освітнього процесу у початковій школі [3]. Інтегроване вивчення предметів на початковому етапі навчання є найбільш ефективним. Це пов'язано з тим, що молодші школярі сприймають навколишній світ цілісно, і для них не існує кордонів між предметами.

Враховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, інтегроване навчання дає можливість використовувати наукові знання, літературу та музику для демонстрації різноманітного світу, сприяючи емоційному розвитку дітей, їхньому творчому мисленню. Такі уроки спираються на наявний у дітей досвід і знання, які виражаються в їхніх роботах і доповнюються новою інформацією.

Питання інтеграційних процесів освіти були предметом досліджень українських (Л. Бахарева, Н. Бібік, М. Бойченко, М. Іванчук, О. Савченко, С. Сисоєва,

А. Токарева, Г. Хоружий та ін.) та зарубіжних (А. Альшехрі, Н. Беннет, Д. Бріджес, Р. Гейл та ін.) учених.

Метою статті є акцентування уваги на важливості й актуальності інтеграції в організації освітнього процесу у початковій школі, зокрема, у процесі вивчення природничої освітньої галузі на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ”.

Інтегрований курс “Я досліджую світ” є типовим прикладом дисципліни, яка встановлює міжпредметні зв'язки між різними типами і видами навчання та забезпечує їх інтеграцію у початковій школі. Зміст курсу уможливорює органічну кореляцію між природничим, гуманітарним та мистецьким циклами. Завдяки встановленню міжпредметних зв'язків з дисциплінами різного спрямування можна сформулювати цілісний образ світу – світогляд дитини [6, 34].

Відомо, що природа допомагає розкрити потенціал дитини та розвинути її здатність до самостійного вивчення навколишнього світу. Навчання на основі природи сприяє виявленню і розкриттю таких можливостей у початковій школі. Тому природнича освітня галузь займає вагомe місце у структурі інтегрованого курсу “Я досліджую світ”.

Вивчення інтегрованого курсу “Я досліджую світ” як засобу забезпечення цілісного підходу в початковій школі є актуальною проблемою, розв'язання якої відповідає потребам сучасної освіти та вимогам Державного стандарту початкової освіти [3]. У змісті цього курсу органічно співвідносяться природнича освітня галузь, соціальна та здоров'язбережувальна, історична і громадянська, математична, мовно-літературна й інші освітні галузі. Встановлюючи міжпредметні зв'язки з дисциплінами різного спрямування, можна сформулювати цілісне уявлення про світ, яке і є світоглядом дитини. Так, у процесі вивчення природничої освітньої галузі учні накопичують, збагачують і систематизують свої знання про об'єкти і явища довкілля та природи. У процесі вивчення мовно-літературної освітньої галузі діти також бачать навколишній світ в образних художніх образах. Поетичні образи допомагають учням краще сприймати і запам'ятовувати наукову інформацію про природу. Усвідомлення зв'язку між навколишнім світом і читанням допомагає будувати цікаві уроки, робити їх більш цікавими і такими, що запам'ятовуються. Знання про навколишній світ дозволяють учням глибше розуміти художні твори, роблять їхнє мовлення більш образним й емоційним [6, 67].

Принципи інтеграції в початковій освіті, що ґрунтуються на пізнанні навколишнього світу, можна виокремити такі:

- **багатовимірної інтеграції:** гуманітарна складова курсу “Я досліджую світ” інтегрує знання з історії, суспільствознавства, соціології та психології, що дає змогу сформулювати цілісне уявлення про

людину і суспільство. Знання про людину також є інтегративними. Воно включає базові знання з анатомії, фізіології, гігієни та соціальних питань і сприяє формуванню розуміння людини як біосоціальної істоти. Природнича освітня галузь інтегрує знання з біології, фізики, астрономії, географії та екології, що слугує меті сформувати цілісне уявлення про світ природи;

- **ієрархічності та наступності.** Дотримання цього принципу дозволяє уникнути механічного відбору інтегративного змісту, створити чітку послідовність у вивченні матеріалу з урахуванням вікових особливостей молодших школярів на різних етапах розвитку, простежити взаємозв'язки між темами всередині курсів між дошкільною, початковою та середньою школою;

- **комплексності.** Відповідно до цього принципу інтегративний зміст курсу “Я досліджую світ” формується так, щоб надати вчителю можливість інтегрувати різні методи навчання (пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий, проблемний і дослідницький), різні методи і прийоми пізнання (емпіричні і теоретичні, загальнонаукові і конкретні);

- **емоційної активності:** згідно з цим принципом, зміст освіти інтегрує компоненти, які надають учням можливість долучитися до процесу мислення разом з випереджувальною або опосередкованою емоційною оцінкою. Тоді вони переживають моральні проблеми у ставленні до людини, людини і природи, людини і суспільства, а також відчуття успіху та інтуїтивного розуміння;

- **варіативності.** Відповідно до цього принципу, навчальний матеріал курсу “Я досліджую світ” інтегрує подання різних форм навчальної інформації, таких як тексти, ілюстрації, інструкції до дослідів, таблиці, діаграми, схеми, дидактичні малюнки, алгоритми, карти, загадки та кросворди. Такий підхід до формування змісту освіти забезпечує різноманітність у способах здобуття учнями знань, способах їх подання та виборі видів навчальної діяльності. Система проблем і завдань підібрана у такий спосіб, що учням можуть бути представлені різні варіанти відповідей і різні способи виконання завдань, даючи можливість більшій кількості учнів активно залучатися до пізнавального процесу;

- **багаторівневості та збалансованості.** Цей принцип спрямований на створення системи завдань, яка враховує рівень розвитку учнів та індивідуальні особливості сприйняття ними навколишнього світу. При цьому пропорції емпіричного і теоретичного рівнів засвоєння знань, репродуктивних, продуктивних і творчих завдань, раціонального і логічного мислення та емоційно-образного мислення коригуються відповідно до складності матеріалу і вікових особливостей учнів [1, 49].

Отже, зміст інтегрованого курсу “Я досліджую світ” інтегрує природничі, гуманітарні та практичні

знання про природу, людину і суспільство. Учні бачать людину і як біологічний вид, і як соціальне явище, що закладає основи для опанування таких наук, як анатомія, фізіологія, гігієна, соціологія в сташий школі та створює умови для початку формування морально-світоглядних переконань, необхідних для суспільства. Фізичні, хімічні, біологічні, географічні, астрономічні й екологічні знання про навколишній світ можуть бути інтегровані в природничі блоки, готуючи учнів до подальшого вивчення природничих предметів у старшій школі та професійно-технічній освіті. Ось деякі приклади: музеї, парки, вулиці, кабінети географії, біології, фізики та історії, дослідження та експериментальна перевірка всіх гіпотез, уроки-фантазії, уроки-подорожі, уроки-конференції на екологічну тематику, класні збори тощо. Навчально-пізнавальна діяльність учнів на уроці буває індивідуальною, колективною та фронтальною. Отже, інтегровані уроки сприяють формуванню у молодших школярів цілісної картини світу, підвищенню мотивації до самостійного навчання, розумінню зв'язків між різними галузями науки, розвитку пізнавальних інтересів та формуванню позитивного емоційного фону навчання. Інтеграція допомагає встановити зв'язок між отриманими знаннями про навколишній світ і конкретною практичною діяльністю учнів із застосування цих знань, реалізуючи тим самим одну з вимог стандартів охорони навколишнього середовища [6, 58].

Інтеграція та міжпредметні зв'язки відіграють важливу роль у початковій школі. Інтеграція різних дисциплін створює єдину картину світу і полегшує дітям засвоєння нових знань та застосування їх на практиці. Інтегрований підхід створює учням умови для того, щоб зрозуміти взаємозв'язок різних галузей знань. Наприклад, уроки української мови можуть бути тісно пов'язані з літературним читанням, а математики – з природничою освітньою галуззю. Інтеграція вчителями різних предметів допомагає дітям сприймати навчання як цілісний процес, а не як набір розрізнених фактів. Це особливо важливо для молодших школярів, які ще не вміють структурувати інформацію і мають труднощі з її систематизацією. Одним із найяскравіших прикладів успішної міжпредметної інтеграції є інтеграція природничої освітньої галузі та мовнолітературної (українська мова, літературне читання). Наприклад, при вивченні теми “Дикі тварини” вчителі можуть запропонувати учням не лише ознайомитися з тваринами, але й прочитати тексти про лісових тварин, написати про них оповідання чи твір. Це допомагає учням закріпити свої знання з різних предметів і розвинути вміння працювати з інформацією [2].

На думку методистів, інтеграція предметів допомагає дітям розвивати навички критичного мис-

лення, вміння аналізувати інформацію та знаходити зв'язки між різними частинами знань. Наприклад, вивчаючи пори року, вчителі можуть включати в урок математичні завдання, пов'язані із сезонними змінами температури, кількості опадів і тривалості дня. Це, зрозуміло, допомагає дітям краще зрозуміти природні явища, побачити практичне застосування математичних знань [5, 70].

Інтегрований підхід до організації освітнього процесу не лише робить навчання більш цікавим і захопливим, але й сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Ще одним прикладом ефективної інтеграції є поєднання мистецької освітньої галузі з математичною та природничою. Наприклад, можна попросити учнів намалювати малюнки на тему “природні явища”, використовуючи знання про погоду і пори року, отримані у процесі вивчення природничої освітньої галузі. Або ж намалювати геометричні фігури, а потім скласти їх разом, щоб створити композицію, розвиваючи у такий спосіб просторове мислення школярів і закріплюючи знання з геометрії [4, 95].

Міжпредметні зв'язки також можуть допомогти дітям розвинути такі важливі навички, як вміння працювати в команді, самостійно шукати й аналізувати інформацію, застосовувати знання в різних ситуаціях. Наприклад, можна запропонувати дітям створити проєкти на тему захисту навколишнього середовища в класі. У такий спосіб вони не лише розвивають практичні навички, але і вчать аналізувати та подавати інформацію різними способами.

Одним із важливих аспектів успішної інтеграції предметів є системний підхід. Важливо, щоб вчителі заздалегідь планували, як пов'язати одну тему з іншою. Наприклад, при підготовці розкладу або тематичного плану вони можуть визначити ключові теми з кожного предмету і вирішити, як їх пов'язати. Так, освітній процес стає більш цілісним і менше часу витрачається на повторення матеріалу, оскільки діти розуміють зв'язки між темами і легше вчать. Крім того, важливо пам'ятати про особистісно орієнтований підхід до навчання. Інтеграція предметів має відбуватися з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня. Наприклад, якщо дитина більше схильна розуміти інформацію через творчість, вчителі можуть інтегрувати предмети через мистецтво. Якщо учень схильний до точних наук, можна зробити акцент на інтеграції через математику та логіку. Такий підхід дає можливість кожному учневі відчути успіх і розвинути сильні сторони в навчальній діяльності [1, 50].

Таким чином, інтеграція предметів є важливими елементами сучасної системи початкової освіти. Використання міжпредметних зв'язків робить процес навчання більш цікавим і захопливим, стимулює пізнавальну активність учнів та сприяє

всебічному розвитку відповідно до сучасних освітніх стандартів. Важливо, щоб вчителі початкової школи активно використовували цей підхід, щоб зробити навчання більш ефективним і цілісним, а також допомогти учням розвинути навички, необхідні для майбутньої навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахарєва Л.М. Інтеграція навчальних занять у початковій школі. *Початкова школа*. 2011. № 8. С. 48–51.
2. Большакова І., Пристінська М. “Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи”. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f2kvqQdQp54> (дата звернення: 08.02.2025).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228> (дата звернення: 05.02.2025).
4. Іванчук М.Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі : навч.-метод. посіб. Чернівці : Рута, 2001. С. 94–97.
5. Колток Л., Білецька Л. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 70.
6. Колток Л., Стахів Л. Інтегроване вивчення предметів у початковій школі : матеріали для практичних занять і самостійної роботи. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. 80 с.

REFERENCES

1. Bakharieva, L.M. (2011). *Intehratsiia navchalnykh zaniat u pochatkovii shkoli* [Integration of educational

activities in primary school]. *Elementary school*. No. 8. pp. 48–51. [in Ukrainian].

2. Bolshakova, I. & Prystinska, M. *Intehrovane navchannia: tematychnyi ta diialnisnyi pidkhody* [Integrated learning: thematic and activity-based approaches]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=f2kvqQdQp54> (Accessed 08 Feb.2025). [in Ukrainian].

3. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity [State standard of primary education]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228> (Accessed 05 Feb.2025). [in Ukrainian].

4. Ivanchuk, M.H. (2001). *Osnovy tekhnolohii intehrovano navchannia v pochatkovii shkoli : navch.-metod. posib*. [Fundamentals of integrated learning technology in primary school: teaching and methodological manual]. Chernivtsi, pp. 94–97. [in Ukrainian].

5. Koltok, L. & Biletska, L. (2019). *Krytychne myslennia molodshykh shkoliariv yak psykhologo-pedahohichnyi fenomen* [Critical thinking of younger schoolchildren as a psychological and pedagogical phenomenon]. *Youth & market*. No. 9(176). p. 70. [in Ukrainian].

6. Koltok L. & Stakhiv, L. (2023). *Intehrovane vyvchenia predmetiv u pochatkovii shkoli: materialy dlia praktychnykh zaniat i samostiinoi roboty* [Integrated learning of subjects in primary school: materials for practical classes and independent work]. Drohobych, 80 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.02.2025

“Найскладніше почати діяти, все інше залежить тільки від наполегливості”.

Амелія Ергарт
американська авіаторка

“Не важливо з якою швидкістю ти рухаєшся до своєї мети, головне не зупинятися”.

Конфуцій
давньокитайський філософ

“Людина, що володіє вродженим талантом, відчуває найбільше щастя тоді, коли використовує цей талант”.

Йоганн Вольфганг фон Гете
німецький поет

“Якщо ти навчаєш, намагайся говорити коротко, щоб розум слухняний відразу ж зрозумів слова і зберігав їх у пам’яті правильно. Все, що зайве, зберігати розум наш не може”.

Квінт Горацій
римський поет

“Якщо ви досягли вершини – піднімайтесь вище”.

Китайська мудрість

